

■ Ramila QURBANLI

12 yanvar 2019

WWW.KASPI.AZ

SƏNƏT
11

1973-cü ilin soyuq dekabr günü idi, 9-u dekabr. Bakının küçələri adamlarla dolmuşdu. İkinci Fəxri xiyabana doğru insan seli axırdı. Cənazəni aparana artıq Fəxri xiyabana yaxınlaşmışdı, amma insan axınının sonu görünmürdü.

O gün xalq artisti, "gülüş kralı" Lüt-fəli Abdullayev torpağa tapşırılırdı. Hamı onun "son tamaşası"na, "son obrazına" baxmağa, onunla vidalaşmağa axı-şırdı.

İnsanların üzündə bir hüzn vardı, amma o vaxtın adətlərinə görə tabutda üzuaçıq vəziyyətdə dəfn edilməyə aparılan sənətkarın solğun simasına baxan hər kəsin dodağı qaçırdı. Bunu hər kəs bir-birindən və ətrafdan gizlətməyə çalışırdı. Həyata vida edərək üzündə donub qalmış təbəssümü ilə də səhnədəki obrazlarını xatırladan sənətkar üçün bəlkə də bundan böyük xoşbəxtlik ola bilməzdi.

Lüt-fəli Abdullayevdən danışacam, xalqın sevimlisi, doğuluşundan simasına təbii yumor hopmuş, bu səbəbdən də səhnəyə çıxanda danışmadan belə çöhrələrə gülüş, sevinc bəxş edən xalq artisti Lüt-fəli Abdullayevdən.

Qəhrəmanımız Lüt-fəli elə Şəkiddə yeddi illik məktəbi bitirib. Bir neçə ay Şəki fəhlə gənclər klubunun dram dər-nəyində çalışıb. Burada kiçik məxərə-

Gözəl səsi və yaxşı musiqi duyumu olan Lüt-fəlinin tacir atası onun bu sahəyə meyilli olmasını qəbul etmirdi.

Atasının aqressiyasından gizlənmək üçün balaca Lüt-fəli evlərinin damına çıxıb orda muğam oxumaqla, bir də gö-yərçinlərlə oynamaqla rahatlıq tapardı.

Dram dər-nəyinə isə 12 yaşında gəlib çıxır. Burda onun musiqi və ümumiyyətlə, sənət zövqünün formalaşmasında Baxşəli Axundovun misilsiz əməyi olur.

12 yaşından Şəkiddə bu adamlarla dram dər-nəyində müxtəlif səhnəciklərdə çıxışlar edən Lüt-fəli Abdullayev öz dövrünün bu gəncləri ilə savadsızlıqdan, cəhalətdən işığa, mədəniyyətə doğru yol aldı.

Lüt-fəlinin gözəl səsi olmasına, yaxşı muğam ifaçısı ola biləcəyinə rəğmən (hamı belə zənn edirdi), o, Baxşəli Axundovun köməyi ilə qətiyyətlə aktyor olacağına qərar verir.

Baxşəli ona "sən yaxşı oxuyan ola bilərsən, amma əla aktyor olacağına əminəm, harda əvəzlənərsən orda olmalısən" deyir.

1926-cı ildə H.Q.Sarabskinin başçı-lığı ilə bir dəstə aktyor - Həqiqət Rzayeva, Sürəyya Qacar, Zülfüqar Sarıyev və başqaları Nuxaya qastrola gedirdi.

O vaxtın qanunlarına görə, qastrola gələn artistləri mehmanxanalarda deyil,

Tezliklə o, yardımçı aktyor kimi sö-züsüz və epizod rollarda da çıxış etməyə başlayıb. Məşhur komediya aktyoru Əhməd Anatollunun səyi və təkidi ilə aktyora ikinci dərəcəli rollar da tapşırılıb.

Hətta Anatollu onu özünün ən yaxşı obrazlarından birinə - Üzeyir bəy Hacı-bəylinin "Arşın mal alan" operasında Vəli roluna hazırlayıb.

Lüt-fəli həmin rolunu ilk dəfə 22 yaşında oynayıb və ifası çox böyük maraqla qarşılanıb.

Azərbaycan Ədəbiyyatı və İncəsənətinin SSRİ-də ən böyük sənət nümayişi 1938-ci ilin aprel ayında Moskvada olub.

Opera Teatrı Moskvadan qayıtdıqdan sonra dövlətin qərarı ilə operetta truppası ayrılıb müstəqil kollektiv oldu. Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı adlanan sənət ocağı ilk tamaşası "Evliyə subay" operettasını 30 may 1938-ci ildə oynadı. Tamaşa o vaxtı "Rote Fane" adlanan indiki "Nizami" parkının geniş Yay salonunda göstərildi. Bundan sonra teatrın aktyor truppasının tərkibi genişləndirildi və heyətə aparıcı səhnə ustası kimi qəbul olunanlardan biri də Lüt-fəli Abdullayev idi. O, tezliklə repertuarın əsas tamaşalarında rollar oynamağa başladı.

14 yaşında uşağın təkbaşına paytaxta gəlməsi asan bir iş deyil. 1928-ci

Məhəbbət mövzusu əsərdə şəxəlidir - Ulduzla Bəxtiyar (Aliyə Terequlova, Kamal Kərimov), Yetərlə Şubay, (Səyavuş Aslan, Şəfiqə Qasımova) Züleyxa ilə Məhəmməd (Nəsibə Zeynalova, Lüt-fəli Abdullayev).

Tamaşanın bütün komizmi, cazibəsi Nəsibə Zeynalova ilə Lüt-fəli Abdullayevin (Züleyxa ilə Məhəmmədin) due-tində cəmlənmişdi.

Milli Dram Teatrından keçən yol 1948-ci ildə Azərbaycanın böyük bəstəkarı Üzeyir bəy Hacıbəyli dünyasını dəyişir.

1948-ci ildə SSRİ-də, o cümlədən də Azərbaycanda bütün "Dövlət" teatrları təsərrüfat hesabına (özünümaliyyə-ləşdirmə) keçdi.

Teatrın böyük kollektivini (aktyor, xor və orkestr heyəti) saxlaya bilməyən Musiqili Komediya Teatrı 1949-cu ilin yazında fəaliyyətini dayandırmalı oldu.

Kim bilir, bəlkə, Üzeyir bəy sağ olsaydı, bu teatr bağlanmazdı. Aktyorlar ölkənin müxtəlif yerlərinə səpələnir. Aktyorlardan Azər Talibov, İbrahim Hüseynov (Şünasi) və rəssam Əsgər Abbasov Milli Dram Teatrına keçdilər. Lüt-fəli Abdullayev də bir müddət Milli Dram Teatrında işləməli oldu.

Aktyor bu teatrın səhnəsində Tulio ("Rəqs müəllimi", Lope de Veqa), Rəşid ("Kimdir müqəssir?", Georgi Mdivani), Tağı ("Köhnə dudman", Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev), Oddamdi ("Od gəlini", Cəfər Cabbarlı), Nadir ("Çiçəklənən arzular", Məmmədhusəyn Təhmasib) rollarında çıxış etdi.

İki il işlədikdən sonra o, yenə öz sevimli məkanına, yeni musiqinin və komediyanın olduğu yere keçdi.

Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının nəzdində estrada ansambli kimi çıxış edən musiqili komediya truppasına.

Bu ansambli 1954-cü ildə rəsmi dövlət statusu almamışdı, lakin əfşə və proqramlarda "Azərbaycan Musiqili Komediya Teatrı" kimi göstərilirdi. Bu truppa rejissor Soltan Dadaşovun quruluşunda hazırladığı operetaları Opera və balet Teatrının və Akademik Milli Dram Teatrının səhnələrində göstərirdi.

Lüt-fəli Abdullayev yenə suda balıq kimi sevimli operetalarında, Üzeyir bəy Hacıbəylinin "Məşədi İbad"ında Həmbəli, "Arşın mal alan"da Vəlini, Süleyman Rüstəm və Səid Rüstəmovun "Durna" operetalarında Dursunu oyanayırdı.

Aktyorlar Lüt-fəli Abdullayevin təklifi ilə kiçik qruplar yaradıb rayonlara, şəhərlərə qastrollara çıxmağa başladılar. Məşhur tamaşalardan hissələr oynayıb, mahnılar ifa edirdilər.

Bələliklə, Lüt-fəli Abdullayev o dövrdə musiqili komediya truppasının xilas-karı oldu. Lüt-fəli Abdullayev özünü musiqili komediyadan qeyri-janrda görə bilmədiyini üçün həmkarlarına da bu sahədən uzaqlaşmaqla itib-batmağı rəva görmədi.

Əsas kollektivin qastrollara çıxmaqla teatr truppasını qoruyub saxlaması gənc aktyorlara da xeyirli oldu, nəsil-dən nəsle əlaqə kəsilmədi, onlar da özlərindən əvvəlki musiqili komediyaçıları görüb, baxıb onlardan öyrəndilər.

Qazanc az olurdu, amma bütün kollektiv arasında bölünürdü. Lüt-fəli Abdullayev indiki deyimlərlə öz dövrünün meneceri, prodüseri də olub.

Lüt-fəli Abdullayev həm də populyar kino aktyoru idi. Kinoda ilk və son dərəcə uğurlu işi Rza Təhmasibin 1945-ci ildə lentə aldığı "Arşın mal alan" filmində Vəli rolunu olub.

Həmin filmin rejissoru, aktyorlardan Rəşid Behbudov (Əsgər), Ələkbər Hüseynzadə (Soltan bəy), Leyla Bədirbəyli (Gülçöhrə), Münəvver Kələntərli (Cahan xala) və Lüt-fəli Abdullayev 1946-cı ildə Stalin mükafatına (sonralar SSRİ Dövlət mükafatı adlandı) layiq görüldülər. Lüt-fəli Abdullayev, həmçinin "Əhməd haradadır?" (Zülümov), "Ulduz" (Məhəmməd), "Qatar əhvalatı" filmlərinə çəkilib.

Yaradıcılıq uğurlarına və Musiqili Komediya Teatrının inkişafındakı xidmətlərinə görə 17 iyun 1943-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Əməkdar artisti, 24 may 1960-cı ildə Xalq artisti fəxri adları ilə təltif olunub.

Ölümünü də insanlara gülüş bəxş edən aktyor

lərdə və tərcümə olunmuş vodevil-lərdə oynayıb.

Uşaqlığından tez-tez Şəki təbiətinin qoynuna, meşəyə gedərdi.

Təbiət vurğunu idi. "Yeniyyətme çağlarımda mənəm ən böyük dostum, sirdaşım, müəllimim təbiət idi. Yarpaqların xışiltısı, axar suların şırıltısı mənə həzin nəğməni xatırladırdı.

Ləçəklərinə şəh düşmüş çiçəklərin, otların rayihəsi mənə sözlə ifadə bilməyəcəyim qədər rahatlıq, dinclik gətirirdi.

Hətta ətrafdakı dağlar, meşələr sanki mənə şahidi olduqları hadisələrdən, müəmmalardan söhbət açırdı. Mən də səbirlə onları dinləyir, heç kəsə açma bilmədiyim arzu və istəklərimi onlarla bölüşür-düm"(radio müsahibəsindən).

Məktəbi bitirəndən sonra bir neçə ay Şəki fəhlə gənclər klubunun dram dər-nəyində çalışıb. Burada kiçik məxərələrdə və tərcümə olunmuş vodevillərdə (həcmcə böyük olmayan, bəzən bəndləri və rəqsi də olan məzəli pyeslər) oynayıb.

Elə bir dövrdə və elə bir mühitdə yetişirdi ki, yeni era başlamışdı və bu yeni erada yeni insan formalaşdırılırdı.

Sovet quruluşu övladları atalarından tamamilə fərqli - təhsilli, mədəniyyətə, incəsənətə meyilli, teatra, musiqiyə, kinoya bağlı və bu vasitələrlə istədiyini təbliğ edib yeni nəsildən "Sovet adamı" yetişdirirdi.

Bu bir tərəfdən insanı öz kökündən tarixindən ayırmaq idisə, bir tərəfdən də mədəniyyətdə, incəsənətdə, təhsildə yüksəlişə aparırdı.

Məhz 20-30-cu illərdə yetişdirilən uşaqlıq, gənclik 60-70-ci illərin hər sahədə renessansına gətirib çıxartdı.

Yeni sosialist düşüncəli, "Sovet adamı" yetişdirilirdi.

Yeni Sovet adamı həm də yaxşı oxumağı, oynamağı, hər hansı musiqi alətində çalmağı bacarmalı idi. Yaxşı diksiyası və həyat eşqi olmalıdır, kütlələrdə ruh yüksəkliyini qaldırmağı bacarmalıdır.

Bunun üçün ən yaxşı üsul dram dər-nəkləri idi. Gənclər dram dər-nəklərinə cəlb olunurdu.

Azərbaycanlı düşüncəsində səhnədə olmaq, istər qız, üçün istərsə də oğlan, arzuedilən deyildi.

xalqa daha yaxın olsunlar, qəhrəmanlarını xalq arasından seçsənlər deyər, şəxsi evlərdə yerləşdirirdilər.

Hər artist bir evə düşür. Əhməd Anatollu Lüt-fəligildə qalmalı olur.

Onun arzusu ilə Əhməd Anatollu hər axşam Lüt-fəlini özü ilə tamaşalara aparırdı.

Lüt-fəli Bakını özünün qurtuluş yolu hesab edirdi. Xeyallarında Bakıda ən möhtəşəm səhnələrdə alqışlanırdı, sevilirdi. Bu xəyalın işığına yol tutub gəldirdi və əmin idi ki, düzgün istiqamətə gedir, bu ciğir onu arzularına qovuşduracaq

Lüt-fəlinin atası Əmir kişi Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulandan sonra əli ticarətdən çıxdı və dözülməz insan oldu. Əmir kişi oğlunun tutduğu yolu müşahidə etdikcə onun ailəni camaat içində "rüsvey edəcəyinə", "gülüş hədəfi" olacağına əmin idi.

Atanın bu münasibəti Lüt-fəlini yeniyyətme yaşlarına evi tərk edib Bakıya gəlməsi ilə nəticələndi.

1928-ci ilin sentyabrında Bakıya gələn Lüt-fəli Abdullayev Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının valtorna sinfinin məşğələlərində iştirak etməyə başlayır.

Dərslərinin gedişatını peşəkar yönə salıb sistemləşdirdikdən sonra yaşının azlığına baxmayaraq, müsabiqə ilə Dövlət Opera Teatrının xor heyətinə qəbul olunub. Həmin illərdə teatrın xor heyətində milli kadrlara böyük ehtiyac vardı.

ilin sentyabrında Bakıya gələn Lüt-fəli Abdullayev dayısı oğlu - Onkoloji İnstitutun direktoru, professor Veysəl Abdullayevin evində qalırdı.

Tezliklə, sənətin yolunu tapmaq və münasib işə düzəlmək fikri vardı. Odur ki, əvvəlcə Üzeyir bəy Hacıbəylinin yanına gedir, onu dinləyən Üzeyir bəy Lüt-fəliyə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının valtorna sinfinin məşğələlərində iştirak etməyə göndərir.

Vokal sənətinə marağı olduğuna görə paralel olaraq Berolskinin kursunda ifaçılıqla məşğul olan, səsinə peşəkarların köməkliyi ilə istənilən səviyyəyə çatdıran Lüt-fəli Abdullayev həm sevdiyi işlə məşğul olmaq istəyirdi, həm də Bakı kimi şəhərdə yaşamaq üçün işləyib qazanmalı idi.

Əhməd Anatolludan artist olmasına yardım etməsini də bunun üçün xahiş edir.

Bir neçə gündən sonra Lüt-fəlini Əhməd Anatollunun köməkliyi ilə müsabiqədən keçirib Opera və Balet teatrının xor heyətinə qəbul etdilər. O vaxt Lüt-fəlinin yaşı az idi, amma istedadı danılmazdı, üstəlik teatrın xor heyətində milli kadrlara böyük ehtiyac vardı.

Məhz Opera və Balet teatrının astanasında gələcəyin aktyoru onun həyatında və yaradıcılığında böyük rol oynamış Şəmsi Bədəlbəyli ilə rastlaşdı.

Şəmsi Bədəlbəyli Lüt-fəli Abdullayevdən üç yaş böyük olub. Elə ilk görüşdən onların sənət və həyat maraqlarının üst-üstə düşdüyünü anlayıblar, aralarında dostluq telləri qat atıb.

Sonralar bu dostluq onların sənət yollarında da bərabər addımlamalarına, eyni maraqlarla xidmət etmələrinə yardımçı olub.

"Ulduz" musiqili komediyası və Lüt-fəli Abdullayevlə Nəsibə Zeynalova tandemi 1948-ci il 30 dekabrında "Ulduz" (Sabit Rəhman, Süleyman Ələsgərov) tamaşasının premyerası oldu. Quruluşçu rejissoru Şəmsi Bədəlbəyli, rəssamı Əsgər Abbasov, dirijorlar Süleyman Ələsgərov və Xəlil Cəfərov, rəqsi quran Əlibaba Məmmədov olub.

Əsərin ana xəttini məhəbbət mövzusu təşkil edir. Bir də məneviyyat. Filmdə məqsədsizliyi, riyakarlığı ifşa edən bu əsərdə həm də gəncliyin qurub-yaratmaq həvəsi, saf sevgisi önə çəkilir.